

नगर तालुक्यातील माध्यमिक शाळेतील वर्गनियंत्रणाचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादणुकीवर होणार परिणाम

डॉ.संध्या लक्ष्मण भंगाळे

प्राचार्य

श्रीबानेश्वर शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय

बुचाननगर, ता.नगर, जि.अहमदनगर

प्रस्तावना :-

मानवी जीवनात शिक्षणाला अतिशय महत्त्वाचे स्थान आहे कारण माणसाला दिशा देण्याचे काम शिक्षण करते माणसाला अंधारातून प्रकाशाकडे नेण्याचे कार्य शिक्षणच करते शिक्षण जीवन जगण्याची कला बहान करते शिक्षण हे व्यक्तीला फुलाप्रमाणे उमलवते व त्याचा कर्तृत्वाचा सुगंध सगळीकडे पसरवते शिक्षण हे व्यक्तीस जबाबदार कर्तृत्वान चारित्र्यवान विद्वान व मजबुत बनवते. १९८६ च्या राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणानुसार प्राथमिक उच्चप्राथमिक माध्यमिक व उच्च माध्यमिक असे स्तर निर्माण करून त्याच्या शैक्षणिक क्षमता निश्चित केल्या आहे. या क्षमता वि.मध्ये विकसीत करतांना विविध समस्या येत असतात.

माध्यमिक शाळेत वि.मध्ये गुणवत्ता विकसित करण्यासाठी अनेक घटक कारणीभूत ठरतात त्यातील महत्त्वाचा घटक म्हणजे 'वर्ग नियंत्रण' याचा परिणाम गुणवत्ता विकासावर होतो बऱ्याच शाळेत अशी परिस्थिती आहे की काही शाळेत प्रमाणापेक्षा कमी विद्यार्थी तर काही शाळेत प्रमाणापेक्षा जास्त विद्यार्थी संख्या अशावेळी वर्ग नियंत्रणाचा प्रश्न येतो समस्येच्या विविध करण्याचा शोध घेऊन त्यावर उपाय योजना केली तर समस्या कमी होण्यास मदत होईल. शिक्षणक्षेत्रात विविध विषयावर संशोधन कार्य होत आहे त्यामुळे शिक्षण प्रक्रियेतर्गत योग्य ती दिशा मिळण्यास मदत होते नव्या भावना नवेविचार स्विकारता येतात त्यामुळे शाळेतील सर्वगीत विकासासाठी उपाय योजना करता येतात. नव्या विचाराची भर टाकता येते म्हणून वरील समस्येची निवड केली.

संशोधनाची गरज :-

१. विद्यार्थ्यांमध्ये अपेक्षित क्षमता विकसीत करण्यासाठी
२. विविध भाषा विषयातील अभिरूची ज्ञान वाढवण्यासाठी
३. गणित विषयातील मुलभूत क्रिया कौशल्ये विकसीत करण्यासाठी
४. विज्ञानातील वैज्ञानिक दृष्टीकोन कौशल्ये, विज्ञान विषयात आवड निर्माण होण्यासाठी
५. वर्गनियंत्रण या समस्येच्या कारणाचा शोध घेण्यासाठी

संशोधनाचे महत्त्व :-

१. विविध विषयाची निश्चित केलेली उद्दिष्ट्ये साध्य होतील.
२. वर्ग नियंत्रणासाठी शिक्षकांच्या विविध गुणाचा व्यासंगी पणाचा उपयोग करता येतो हे स्पष्ट होईल.

३. वर्ग नियंत्रण सहज व सुलभ पध्दतीने करता येते. हे तंत्र समजेल.
४. वाजवीपेक्षा जास्त विद्यार्थी संख्येमुळे विद्यार्थ्यांच्या संपादणुकीवर परिणाम होतो हे स्पष्ट होईल.
५. विविध तंत्राचा वापर करून अध्यापन मनोरंजक करता येईल.
६. विद्यार्थ्यांच्या विविध शैक्षणिक क्षमतांचा विकास करता येईल.

संशोधनाची उद्दिष्ट्ये :-

१. नगर तालुक्यातील माध्यमिक शाळेतील वर्गनियंत्रणाचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादणुकी विषयी अभ्यास करणे.
२. वर्ग नियंत्रण राखण्यात येणाऱ्या समस्यांचा अभ्यास करणे.
३. वर्ग नियंत्रणाराखण्यात येणाऱ्या समस्यांचा अभ्यास करून उपाय सुचविणे.

संशोधनाची गृहीतके

१. नगर तालुक्यातील काही शाळेत विद्यार्थी संख्या प्रमाणापेक्षा जास्त आहे.
२. जास्त विद्यार्थी संख्येमुळे वर्ग नियंत्रणाची समस्या निर्माण होते.
३. कौटुंबिक वातावरणाचा परिणाम शैक्षणिक संपादणुकीवर होतो.
४. वर्ग नियंत्रणाचा परिणाम विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादणुकीवर होतो.

परिकल्पना

१. वर्ग नियंत्रणाची समस्या सोडविण्यास विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादणुकीवर त्याचा चांगला परिणाम होईल.
२. वर्ग नियंत्रण राखण्यात अनेक समस्या निर्माण होतील.
३. वर्ग नियंत्रणाची समस्या सोडविण्याने विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास होण्यास मदत होईल.
४. वर्ग नियंत्रण योग्य राखल्याने शिक्षण प्रभावीपणे वि.ना अध्यापन करतात.

समस्या विधान :-

नगर तालुक्यातील माध्यमिक शाळेतील वर्ग नियंत्रणाच्या विद्यार्थ्यांच्या संपादणुकीवर होणार परिणाम एफ अभ्यास

परिभाषिक व्याख्या :-

१. नगर
महाराष्ट्र राज्यातील अहमदनगर जिल्याहयातील नगर हा एक तालुका होय.
२. संपादणूक
निश्चित केलेली उद्दिष्ट्ये साध्य करणे म्हणजे संपादणूक होय.

कार्यात्मक व्याख्या :-

१. **माध्यमिक शाळा** :- स्थानिक स्वराज्य संस्थे अंतर्गत चालणारी व माध्यमिक स्तरावरील शिक्षण देणारी संस्था म्हणजे माध्यमिक शाळा
२. **नियंत्रण** :- आपले कर्तव्य पूर्ण करण्यासाठी उपलब्ध साधनाचा उपयोग करण्याची क्षमता आणि ते काम पुर्ण करताना शक्तीवर नियंत्रण ठेवणे वर्ग नियंत्रण होय.

३. **शैक्षणिक संपादनूक** :- शिक्षणातील निश्चित केलेली उद्दिष्टये साध्य करणे म्हणजे शैक्षणिक संपादनूक होय.

संशोधन अभ्यासाची व्याप्ती व मर्यादा व परिमर्यादा :-

व्याप्ती : प्रस्तुत संशोधनात नगर तालुक्यातील मराठी माध्यमाच्या शाळांच्या समावेश केला आहे.

मर्यादा :

१. प्रस्तुत संशोधनात निर्मित प्रश्नावलीच्या साहाय्याने माहिती संकलित केली आहे.

२. प्रस्तुत संशोधनातील निष्कर्ष माध्यमिक शाळेतील शिक्षकांनी दिलेल्या प्रतिसादाच्या विश्लेषणावर आधारीत आहे.

संशोधनाच्या परिमर्यादा :-

१. प्रस्तुत संशोधन हे नगर तालुक्यातील माध्यमिक शाळा मर्यादित आहे.

२. प्रस्तुत संशोधन हे माध्यमिक शाळातील विद्यार्थ्यांपुरतेच मर्यादित आहे.

३. प्रस्तुत संशोधन हे माध्यमिक शाळातील विद्यार्थ्यांपुरतेच मर्यादित आहे.

४. प्रस्तुत संशोधन हे २०१६-१७ या शै. वर्षा पुरतंच मर्यादित आहेत.

संशोधन पध्दती :

१. प्रस्तुत संशोधन अभ्यासासाठी वर्णनात्मक संशोधनातील सर्वेक्षण या पध्दतीचा उपयोग करण्यात आलेला आहे.

नमुना निवड :-

प्रस्तुत संशोधनासाठी नगर तालुक्यातील मराठी माध्यमाच्या ४ शाळांची निवड या यादाच्छिक नमुना निवड पध्दतीने केली.

१) श्री बानेश्वर माध्यमिक विद्यालय २) उज्जयेनी माता माध्यमिक विद्यालय

३) श्री. भैरवनाथ विद्यालय ४) शिवाजी माध्यमिक विद्यालय

संशोधनाची साधने :-

प्रस्तुत संशोधनाच्या अभ्यासाला माहिती संकलित करण्याची प्रश्नावली या साधनाचा उपयोग केला आहे.

संशोधन साधनाचे स्पष्टीकरण :-

प्रस्तुत संशोधनात मा.शाळेतील वर्गनियंत्रणाचा विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनूकीवर होणारा परिणाम अभ्यासण्यासाठी संशोधनाने प्रश्नावलीची निर्मिती केली. या प्रश्नावली एकूण २९ प्रश्न होते त्यामध्ये उद्दिष्टये क्र १ साठी एकूण ११ प्रश्न होते (३८ टक्के) उद्दिष्टये क्र. २ साठी एकूण १४ प्रश्न (४८ टक्के) उद्दिष्टये क्र. ३ साठी एकूण ४ प्रश्न (१४ टक्के) प्रश्नाचा समोवशा केला होता यामध्ये ९५ टक्के प्रश्न हे होय/नाही या स्वरूपाचे ५ टक्के प्रश्न बहुपर्यायी होते.

माहितीचे विश्लेषण व अर्थनिवर्चन

प्रस्तुत संशोधन अभ्यासात उद्दिष्टयानुसार प्रश्नावलीची निर्मिती करण्यात आली नंतर संकलित माहितीवर शेकडेवारी या संख्याशास्त्रीय तंत्राचा वापर करून अर्थनिर्विचन व निष्कर्ष करण्यात आले.

निष्कर्ष :

१. वर्ग नियंत्रण व शैक्षणिक संपादनक यांचा परस्पर संबध आहे.
२. वर्ग नियंत्रणसाठी स्वयंशिलस्त उपयुक्त आहे.
३. प्रमाणापेक्षा जास्त विद्यार्थी असेल वर्गात वर्गनियंत्रण करणे अवघड आहे.
४. वर्गातील विद्यार्थी संख्या प्रमाणित (नियंत्रित) असावी.
५. वर्ग नियंत्रण जेवढे चांगलं तेवढ्या चांगल्या प्रमाणात शैक्षणिक संपादत होते.
६. वर्ग नियंत्रणात येणाऱ्या समस्यांवर उपाययोजना करावी.

उपाय योजना/शिफारशी

१. वर्गात लोकशाहीचे वातावरण निर्माण करणे.
२. नियमात शिथिलता आणावी.
३. विद्यार्थ्यांच्या प्रत्येक कार्याचे निरीक्षण करणे.
४. विद्यार्थ्यांसाठी समुदेशाची व्यवस्था करावी.
५. अभ्यासपुरक व अभ्यासेतर उपक्रमाचे आयोजन करा.

विद्यार्थ्यांसाठी शिफारशी

१. नैतिक सामाजिक मुल्याचे पालन करावे.
२. परस्परासंबंधी सहकार्याची भावना निर्माण करावी.
३. विद्यार्थ्यांनी स्वयंशिस्त पाळावी.
४. रिकाम्या वेळीचा सदुपयोग करावा

संदर्भ सुची :

१. S. Gupta & J.C. Aggrawal. Shcool management: Shipra Publications, Delhi
२. मुळे रा.र व उमाटे वि.मु.(१९८७),शैक्षणिक संशोधनाची मुलतत्त्वे, ली कॉलेज परिसर : महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथ निर्मिती मंडळ, नागपूर
३. भितांडे वि.रा. (१९८९),शैक्षणिक संशोधन पध्दती, नूतन प्रकाशन पूणे,
४. घोरमोडे कृ.,ऊ. व घोरमोडे क.कृ. (२००८),शैक्षणिक संशोधनाची मुलतत्त्वे, श्री. विद्या प्रकाशन, नागपूर.
५. डॉ. ठोंबरे विद्या (१९९६), नीतीमूल्ये व शिक्षण, नूतन प्रकाशन, पूणे.